

การสอนวิชาการแบ่งหมวดหมู่และการทำรายการใน สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

พวา พันธุ์เมฆา *

การจัดการเรียนการสอนวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยนั้น มีการจัดสอนทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งแตกต่างกันไปจากในประเทศที่เจริญแล้วทางตะวันตกที่เปิดสอนเฉพาะระดับบัณฑิตศึกษา เพราะมีแนวคิดที่เชื่อว่า การศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นการศึกษาเบื้องต้นระดับอุดมศึกษาที่จะให้รู้วิชาการพื้นฐานสำหรับผู้มีความรู้ระดับปริญญาโทหรือเอก แต่วิชาบรรณารักษศาสตร์ หรือ Library Science (ชื่อที่ใช้เรียกกันโดยทั่วไปประมาณก่อนปี พ.ศ. 2529 เพราะยังไม่มีการใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดแพร่หลายมาก แต่คำว่าสารนิเทศศาสตร์เริ่มมีเข้ามาบ้างแล้ว) เป็นวิชาที่ว่าด้วยการจัดการความรู้ ผู้ที่จะจัดการความรู้ได้จึงควรเป็นผู้ที่มีความรู้ขั้นพื้นฐานอยู่ในศาสตร์ต่างๆ เสียก่อน แล้วจึงจะมาศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์

ในระยะแรกๆ หลักใหญ่ของการจัดการสอนวิชานี้ สถาบันการศึกษาของไทยได้พยายามจัดในระดับปริญญาโทเป็นหลัก แต่ลักษณะประเทศไทยเรา ความต้องการผู้ทำงานเป็นบรรณารักษ์ โดยเฉพาะในโรงเรียนมีมาก การจะรับบุคคลที่วุฒิสองถึงขั้นปริญญาโทเข้าไปเป็นบรรณารักษ์ในโรงเรียนนั้นผู้บริหารระดับสูงหรือระดับโรงเรียนยังไม่ให้ความสำคัญมากนัก ยกเว้นในระดับอุดมศึกษาที่ห้องสมุดของสถาบันส่วนใหญ่จะบรรจุผู้ที่จบการศึกษาทางบรรณารักษศาสตร์ระดับปริญญาโทหรือเอกเข้าไปปฏิบัติงาน ดังนั้นสถาบันต่างๆ จึงมีแนวคิดที่เปิดสอนสาขาบรรณารักษศาสตร์ในระดับปริญญาตรี และมีหลายสถาบันที่ได้เริ่มเปิดสอน แล้วก็แพร่หลายออกไปจนมีเปิดสอนเกือบทุกสถาบัน โดยเฉพาะในสมัยก่อนมหาวิทยาลัยราชภัฏครั้งที่ยังเป็นวิทยาลัยครูนั้นถึงกับมีการเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง (ป.กศ.สูง) วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์เลยทีเดียว

ในการจัดรายวิชาให้บัณฑิตนักศึกษารเรียน กลุ่มวิชาหนึ่งคือกลุ่มวิชางานเทคนิค ซึ่งมีวิชาการจัดหมวดหมู่หนังสือและการทำบัตรรายการ เป็นวิชาที่สำคัญ ทุกสถาบันจะเปิดสอน เพราะผู้เรียนจบออกไปทำงานแล้ว จะหนีไม่พ้นงานส่วนนี้ ซึ่งเป็นงานเฉพาะทางวิชาชีพ ผู้ที่ไม่เรียน จะไม่สามารถดำเนินการได้

สำหรับประวัติการจัดการสอนวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ในประเทศไทยนั้น ผู้เขียนขอสรุปจาก เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "ความก้าวหน้าทางการศึกษาทางสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยครั้งที่ 1 เล่มที่ 2" (2534: ภาคผนวก) ดังนี้

2497 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนวิชาห้องสมุด 6 วิชา และ 1 วิชาใน 6 วิชานั้นคือ วิชาการจัดหมู่และทำรายการขั้นสูง เพื่อให้ผู้เรียน จบไปแล้วสามารถทำงานห้องสมุดได้

2505 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปิดสอนระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตร-บัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์

2507 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาโท หลักสูตร 2 ปี อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์)

*กศ.ม.(บรรณารักษศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ชำราชกรบานานู มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*คำว่าสารนิเทศศาสตร์ใช้ตามต้นฉบับ แต่คำที่ผู้เขียนใช้ในบทความจะเป็น สารนิเทศศาสตร์ โดยที่ทั้ง 2 คำ มีความหมายเช่นเดียวกัน

2508 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ขณะนั้น) เปิดสอนหลักสูตรเหนือปริญญาตรี 1 ปี เรียกว่า ประกาศนียบัตรชั้นสูงวิชาเฉพาะ (บรรณารักษศาสตร์)

2509 วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) วิชาเอกบรรณารักษศาสตร์

2510 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดสอนปริญญาโทหลักสูตร 2 ปี กศ.ม.(บรรณารักษศาสตร์)

2511 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เปิดสอนระดับปริญญาตรี ศศ.บ.(บรรณารักษศาสตร์)

2518 มหาวิทยาลัยขอนแก่นเปิดสอนระดับปริญญาตรี ศศ.บ.(บรรณารักษศาสตร์)

2518 วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชเปิดสอนระดับปริญญาตรี ค.บ.(บรรณารักษศาสตร์)
หลักสูตร 2 ปี รับผิดชอบ ป.กศ.สูง และปี 2521 เปิดหลักสูตรต่อเนื่อง 4 ปี ค.บ.(บรรณารักษศาสตร์)

2525 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหาสารคาม) เปิดสอนหลักสูตร กศ.ม.(บรรณารักษศาสตร์)

2529 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เปิดสอนระดับปริญญาโทสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2529 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดสอนระดับปริญญาโท ศศ.ม.(บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์) ภายหลังเปลี่ยนคำเป็น บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

2530 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาโท อ.ม.(บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)

2532 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เปิดสอนระดับปริญญาตรี ศศ.บ.(บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์)

2543 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เปิดสอนระดับปริญญาโท ศศ.ม.(สารนิเทศศาสตร์) และปรับหลักสูตรปริญญาตรีเป็น ศศ.บ.(สารนิเทศศาสตร์)

จากตัวเลขปีที่เปิดการเรียนการสอน จะพบว่าประมาณปี 2528 เริ่มมีการใช้คำว่า บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ เป็นชื่อวิชาเอก ทั้งนี้เพราะในการเรียนการสอนมีการสอนวิชาทางด้านคอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดเพิ่มขึ้นมา ตามความเจริญของเทคโนโลยีสารสนเทศ

ในต่างประเทศ การใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุดนั้นเริ่มมีขึ้นในทศวรรษ 1960 (McCallum. 2003: Online) กล่าวคือในปี 1963 แผนกหอสมุดแห่งชาติและห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ของอิฟล่า (IFLA) ได้สำรวจการใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด พบว่ามีห้องสมุดจำนวนมากมีการใช้คอมพิวเตอร์กันแล้ว เช่น ที่หอสมุดรัฐสภาอเมริกัน และที่นี่ได้เริ่มโครงการ MARC คือการทำรายการที่อ่านได้ด้วยเครื่องจักรกล (Machine Readable Cataloging) ขึ้น ในปี 1965 อิฟล่าจึงตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งชื่อว่า The Committee on Mechanization คือคณะกรรมการการใช้เครื่องจักรกล (ในงานห้องสมุด) เพื่อให้คำปรึกษากับห้องสมุดต่างๆ ในการที่จะนำคอมพิวเตอร์หรือเครื่องจักรกลอัตโนมัติอื่นๆ มาช่วยงานห้องสมุด และเป็นศูนย์ประสานงานแลกเปลี่ยนความคิดต่อการใช้คอมพิวเตอร์ในงานห้องสมุด

เมื่อระบบงานห้องสมุดมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ในการผลิตบัณฑิตออกไปทำงานในห้องสมุดต่างๆ สถาบันการศึกษาที่เปิดสอนทางสาขานี้ก็ต้องปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงาน นอกจากจะปรับหลักสูตรแล้ว หลายๆ แห่งยังปรับชื่อสาขาวิชาให้ดูทันสมัยอีกด้วย ในต่างประเทศ บ้างก็เพิ่มคำว่า Information Science ต่อจาก Library Science เป็น Library and Information Science บางแห่งใช้คำ Information ขึ้นก่อน เพราะเห็นว่าในอนาคต Information Science จะมีบทบาทมากกว่าหรือเป็นที่รู้จักมากกว่า ชื่อสาขาวิชาจึงเป็น Information and Library Science บางแห่งก็ตัด Library ออกไปเลยเพราะบางสถาบันเห็นว่าถ้ามีคำนี้ จะไม่ค่อยมีนักศึกษามาสมัครเรียน จึงเหลือเป็น Information Science หรือ Information Studies

ในประเทศไทยก็มีลักษณะคล้ายกัน คือสาขาวิชาในนี้ปัจจุบันมีการใช้คำต่างๆ ดังนี้ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์และบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ สารสนเทศศึกษา การจัดการสารสนเทศ

ในเรื่องหลักสูตรนั้น วิชาการแบ่งหมู่หนังสือและการทำบัตรรายการ ได้มีการปรับเปลี่ยนเนื้อหาตามที่บรรณารักษ์ต้องใช้ในการปฏิบัติงานจริงๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเห็นได้จากผลสรุปของงานวิจัยของ อัลเลน (Allen, 2007: Online) ที่ได้ศึกษาเรื่อง "การเปลี่ยนผ่านวิชาชีพด้านการทำรายการในรอบ 30 ปี คือ 1976-2006"

(Transformation of the Cataloging Profession Over the Past Thirty Years, 1976-2006) วิธีการศึกษานั้นอัลเลนศึกษาจากประกาศรับสมัครงานในวารสาร 2 ชื่อ คือ Library Journal และ College and Research Library News ซึ่งทั้ง 2 ชื่อดังกล่าวมีการออกวารสารอย่างต่อเนื่องตลอด 30 ปีที่ศึกษา ในแต่ละตำแหน่งงานจะบันทึกข้อมูลเกี่ยว 1) ภาระงานที่ต้องรับผิดชอบ (คืองานในแผนกทำรายการ) 2) ทักษะหลักที่ต้องการ 3) ทักษะเสริมหากมี ผู้สมัครจะได้รับการพิจารณามากขึ้น 4) คุณสมบัติอื่นๆ เช่น การมีประสบการณ์การทำงาน ความรู้ด้านภาษาอื่น

ผลการวิจัยของอัลเลน ผู้เขียนขอนำเสนอเฉพาะทักษะหรือความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับการทำรายการและการแบ่งหมวดหมู่ที่ระบุในประกาศรับสมัครมานำเสนอ

ปี 1976 (จำนวนประกาศ 41 รายการ)

OCLC	ร้อยละ 31.71	LCC	ร้อยละ 21.95
LCSH	ร้อยละ 12.20	DDC	ร้อยละ 7.32
AACR	ร้อยละ 4.88	MARC	ร้อยละ 4.88

ปี 1981 (จำนวนประกาศ 86 รายการ)

OCLC	ร้อยละ 77.91	LCC	ร้อยละ 58.14
LCSH	ร้อยละ 48.84	AACR2	ร้อยละ 48.84
MARC-21	ร้อยละ 24.42	DDC	ร้อยละ 3.49
RLIN	ร้อยละ 3.49	NLM	ร้อยละ 2.33
MeSH	ร้อยละ 1.16		

ปี 1986 (จำนวนประกาศ 113 รายการ)

AACR II	ร้อยละ 69.91	LCC	ร้อยละ 61.06
LCSH	ร้อยละ 58.41	OCLC	ร้อยละ 53.98
MARC	ร้อยละ 40.71	RLIN	ร้อยละ 7.96
LCRI	ร้อยละ 4.42	AACR	ร้อยละ 3.54
MeSH	ร้อยละ 2.65	DDC	ร้อยละ 1.77
NLM	ร้อยละ 1.77		

ปี 1991 (จำนวนประกาศ 77 รายการ)

AACR II	ร้อยละ 66.23	LCSH	ร้อยละ 61.04
LCC	ร้อยละ 59.74	OCLC	ร้อยละ 54.55
MARC	ร้อยละ 48.05	RLIN	ร้อยละ 10.39
DDC	ร้อยละ 5.19	LCRI	ร้อยละ 3.90
NLM	ร้อยละ 1.30		

ปี 1996 (จำนวนประกาศ 51 รายการ)

AACR II	ร้อยละ 82.35	OCLC	ร้อยละ 70.59
LCSH	ร้อยละ 66.67	LCC	ร้อยละ 64.71
MARC	ร้อยละ 62.75	RLIN	ร้อยละ 21.57
DDC	ร้อยละ 19.61	LCRI	ร้อยละ 9.80
Metadata	ร้อยละ 5.88		

ปี 2001 (จำนวนประกาศ 72 รายการ)

AACR II	ร้อยละ 84.72	MARC	ร้อยละ 84.72
LCSH	ร้อยละ 80.56	LCC	ร้อยละ 72.22
OCLC	ร้อยละ 62.50	Metadata	ร้อยละ 25.00
RLIN	ร้อยละ 18.06	LCRI	ร้อยละ 18.06
Dublin Core	ร้อยละ 16.67	DDC	ร้อยละ 6.95
MeSH	ร้อยละ 1.39	NLM	ร้อยละ 1.39

ปี 2006 (จำนวนประกาศ 16 รายการ)

AACR II	ร้อยละ 75.00	MARC	ร้อยละ 68.75
LCSH	ร้อยละ 56.25	OCLC	ร้อยละ 56.25
LCC	ร้อยละ 43.75	LCRI	ร้อยละ 43.75
Metadata	ร้อยละ 25.00	Dublin Core	ร้อยละ 25.00
RLIN	ร้อยละ 12.50	DDC	ร้อยละ 0.00

OCLC มาจากคำเต็มว่า Online Computer Library Center เริ่มจากปี 1967 อธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ โอไฮโอ ได้ก่อตั้งศูนย์ห้องสมุดวิทยาลัยขึ้น (คือห้องสมุดของวิทยาลัยต่างๆ ของมหาวิทยาลัย) เพื่อพัฒนาระบบห้องสมุดอัตโนมัติที่นำมาใช้กับห้องสมุดวิทยาลัยต่างๆ โดยมุ่งให้มีการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน และเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ ในตอนนั้นคำว่า OCLC มาจากคำเต็มว่า Ohio College Library Center

สำนักงานของโอซีแอลซีแห่งแรกอยู่ที่หอสมุดกลาง ในบริเวณตัวมหาวิทยาลัย โดยมี Frederick G. Kilgour เป็นหัวหน้าศูนย์คนแรก ซึ่งได้มีการวางรากฐานระบบคอมพิวเตอร์เชื่อมโยงระหว่าง 54 สถาบันการศึกษาย่อยของมหาวิทยาลัยเป็นเครือข่ายร่วมกัน

ในปี 1977 ทางเครือข่ายได้ขยายตัวออกไปยังเครือข่ายนานาชาติ และเปลี่ยนรูปแบบการบริหารเป็นบริษัท มีสมาชิกจากหน่วยงานอื่นๆ สมัครมาร่วมเครือข่ายจำนวนมาก ในปี 1981 จึงเปลี่ยนชื่อของหน่วยงานนี้ใหม่ ตามกฎหมายจึงใช้ว่า Online Computer Library Center, Inc. โดยใช้ตัวอักษรย่อเหมือนเดิม

ปัจจุบัน OCLC ให้บริการแก่ห้องสมุดกว่า 69,000 แห่ง ซึ่งครอบคลุมห้องสมุดทุกชนิด อยู่ในสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆ อีก 112 ประเทศทั่วโลก

LCC คือ ระบบการจัดหมู่รัฐสภาอเมริกัน

LCSH คือ บัญชีหัวเรื่องของหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

DDC คือ ระบบการจัดหมู่ทศนิยมดิวอี้

AACR คือ กฎเกณฑ์การลงรายการทรัพยากรสารสนเทศ (Anglo American Cataloging Rules) ตัวเล่มพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก ปี 1967 เน้นการใช้ประโยชน์ใน 3 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา แคนาดา และอังกฤษ

AACR II คือ กฎเกณฑ์การลงรายการทรัพยากรสารสนเทศ (Anglo American Cataloging Rules) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปี 1978 และมีการแก้ไขเพิ่มเติม ปี 1988 ปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับจำนวนทรัพยากรสารสนเทศที่เพิ่มขึ้นมากมายหลายชนิด รวมทั้งการนำไปใช้ในห้องสมุดที่ต่างประเภทกัน และการใช้ของห้องสมุดในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

MARC คือ มาตรฐานการทำรายการที่สามารถอ่านได้ด้วยเครื่องจักรกล (Machine Readable Cataloging) ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวจะแทนและสื่อสารสารสนเทศทางบรรณานุกรมในรูปแบบที่เครื่องจักรกลอ่านได้ รูปแบบของ MARC ได้รับการพัฒนาขึ้นครั้งแรกโดย Henriette Avram แห่งหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน ในทศวรรษ 1960 โดยมีเกณฑ์วิธี (Protocol) เพื่อการแลกเปลี่ยน ใช้ และแปลความกับเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งข้อมูลพื้นฐานส่วนใหญ่ในนี้คือรายการของทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดในปัจจุบัน

มาตรฐานการทำรายการนี้เมื่อประเทศอื่นนำไปใช้ มีการปรับหลักเกณฑ์ให้เหมาะสมกับประเทศนั้นๆ จึงมีการเรียกชื่อเฉพาะไปตามประเทศนั้นๆ เช่น USMARC CAN/MARC (ของแคนาดา) ประเทศไทยเมื่อรับมาใช้ก็ปรับหรือเพิ่มเติมกฎเกณฑ์เป็นของเฉพาะสถาบัน เช่น CHULAMARC (ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) UNIVMARC (ของทบวงมหาวิทยาลัยเดิม เพื่อให้ห้องสมุดมหาวิทยาลัยใช้ร่วมกัน)

MARC 21 เป็นการรวมรูปแบบการลงรายการของสหรัฐอเมริกากับแคนาดาเข้าด้วยกันและใช้เกณฑ์มาตรฐาน Z39.2 ของ ANSI (American National Standards Institute สถาบันการมาตรฐานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา) ซึ่งเปิดโอกาสให้ห้องสมุดที่มีซอฟต์แวร์ต่างกันสามารถสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้ และมีการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ให้ชุมชนนานาชาติเข้าถึงได้ง่ายขึ้น

MARC 21 format ประกอบด้วยระเบียบ 5 ประเภท คือ ระเบียบบรรณานุกรม (bibliographic records) ระเบียบรายการหลักฐาน (authority records) เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่องแบบฉบับ หัวเรื่อง ระเบียบการแบ่งหมวดหมู่หนังสือ (classification records) ระเบียบการมีครอบครองอยู่ (holdings records) เช่น เลขเรียกหนังสือ ชั้นที่อยู่ของตัวทรัพยากร เล่มที่มี และระเบียบสารสนเทศชุมชน (community information records)

RLIN มาจากคำเต็มคือ Research Libraries Information Network เป็นเครือข่ายที่ดำเนินงานโดยภาคีสมาชิกระดับชาติของสถาบันวิจัยในสหรัฐอเมริกา บทบาทสำคัญคือ ประสานงาน สนับสนุนความร่วมมือของกลุ่มห้องสมุดวิจัย

NLM มาจากคำเต็มคือ National Library Medicine เป็นแผนการจัดหมู่ของหอสมุดทางการแพทย์แห่งชาติ (สหรัฐอเมริกา)

MeSH มาจากคำเต็มคือ Medical Subject Headings เป็นคู่มือการกำหนดหัวเรื่องทางการแพทย์

LCRI มาจากคำเต็มคือ Library of Congress Rules Interpretation เป็นคู่มืออธิบาย แปลความหมาย กฎเกณฑ์การลงรายการตาม AACR และการกำหนดเลขหมู่ระบบหอสมุดรัฐสภาอเมริกัน

Metadata คือ ข้อมูลของข้อมูล เมทาเดตาจะเก็บข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้าง บริบท และความหมายของ ข้อมูลดิบ คอมพิวเตอร์จะใช้เมทาเดตาช่วยในการจัดระบบและแปลผลของข้อมูลเพื่อให้เป็นสารสนเทศที่มีความหมาย เช่น บอกส่วนประกอบหรือลักษณะประจำ (attributes) ของข้อมูล (เช่น ชื่อ ขนาด ชนิดของข้อมูล) บอกเกี่ยวกับ ระเบียบหรือโครงสร้างของข้อมูล (เช่น ความยาว เขตข้อมูล สดมภ์) บอกข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูล (เช่น อยู่ที่ไหน ใคร เป็นเจ้าของ สัมพันธ์กันอย่างไร) นอกจากนี้เมทาเดตาอาจจะบอกถึงบริบท คุณภาพ สภาวะ ลักษณะของข้อมูลด้วยก็ได้

Dublin Core คำเต็มๆ คือ The Dublin Core Metadata Element Set เป็นชุดเมทาเดตาที่ประกอบด้วย 15 ส่วน เพื่อช่วยให้สามารถค้นหาเว็บที่ต้องการได้รวดเร็ว 15 ส่วนนั้นมี ชื่อเรื่อง (title) หัวเรื่อง (subject) รายการ พรรณนา (description) ผู้สร้างสรรค์ (creator) ผู้จัดพิมพ์ (publisher) ผู้จัดทำ (contributor) วันที่ (date) ชนิด (type) รูปแบบ (format) ตัวระบุ (identifier) แหล่งที่มา (source) ภาษา (language) ความสัมพันธ์ (relation) ความครอบคลุม (coverage) และสิทธิ (rights)

จะเห็นว่าทักษะความรู้ของบุคลากรที่ห้องสมุดในสหรัฐอเมริกาต้องการนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญ ของเทคโนโลยีที่มาเกี่ยวข้องกับห้องสมุด เช่น ความรู้เรื่อง OCLC ในปี 1976 ยังมีความต้องการต่ำอยู่ แต่หลังปี 1981 แล้ว ความต้องการในเรื่องนี้มีค่าร้อยละเกินกว่า 50.00 ตลอด เพราะ OCLC เป็นแหล่งรวมข้อมูลรายการ บรรณานุกรมของทรัพยากรสารสนเทศเกือบทั้งหมดที่ผลิตในสหรัฐอเมริกา ดังนั้นบรรณารักษ์ในห้องสมุดใน สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องมีความรู้ที่สามารถเข้าไปสืบค้นหา เลขหมู่ หัวเรื่อง ข้อมูลบรรณานุกรมอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ ประโยชน์ในห้องสมุดของตน ข้อมูลที่ใช้กันมากคือ เลขหมู่ หัวเรื่อง และรายการบรรณานุกรม

ความรู้เกี่ยวกับ AACR II นั้นมีความต้องการสูงโดยตลอด เพราะเป็นความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์การลงรายการ ซึ่งบรรณารักษ์ทุกคนต้องเรียน เป็นความรู้หลักที่ต้องนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในช่วงที่มีการปรับปรุง กฎเกณฑ์ เป็น AACR II ปี 1978 และแก้ไขเพิ่มเติม ปี 1988

ความรู้เรื่อง MARC มีความต้องการเพิ่มมากขึ้นหลังปี 2000 เพราะในห้องสมุดเริ่มมีการทำรายการของ ทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายชนิดมากขึ้น

ความรู้เรื่องการบริหารระบบรัฐสภาอเมริกัน คือ LCC ก็มีความต้องการสูง เพราะห้องสมุดที่รับบุคคลเข้าไป ทำงานส่วนใหญ่เป็นห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาหรือห้องสมุดเฉพาะ ส่วนที่เป็นห้องสมุดโรงเรียนมีน้อย ความต้องการ บุคคลที่มีความรู้เรื่องระบบการแบ่งหมู่ทศนิยมดิวอี้จึงมีความต้องการต่ำ

ส่วนความรู้เรื่อง เมทาเดตา และดับบลินคอร์ มามีความต้องการมากขึ้นหลังปี 2001 เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นข้อมูลจากความต้องการของหน่วยงาน คราวนี้มาพิจารณาการจัดการเรียนการสอน วิชาการแบ่งหมวดหมู่และการทำรายการของโรงเรียนบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับบัณฑิตศึกษาบ้าง โดยศึกษาจากผลงานวิจัยของ จูเดรย์ (Joudrey. 2008: 137-178) ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวจากโรงเรียน บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในสหรัฐอเมริกาและแคนาดาที่ได้รับการรับรองจากสมาคมห้องสมุดแห่งชาติ อเมริกา (ALA) จำนวน 56 แห่ง โดยเก็บข้อมูลระหว่าง กันยายน 2005 ถึง พฤษภาคม 2006 พบว่า

รายวิชาบังคับมี 2 รายวิชาคือ 1) รายวิชาเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศเบื้องต้น (organization courses) 2) รายวิชาการทำรายการเบื้องต้น (basic cataloging)

รายวิชาเลือก มีหลายวิชา เช่น การทำรายการขั้นสูง (advanced cataloging) การแบ่งหมู่หนังสือ (classification) การทำรายการพรรณนา (descriptive cataloging) เมทาเดตา (metadata) การทำรายการวัสดุไม่ตีพิมพ์ (non-book cataloging) การกำหนดหัวเรื่อง (subject cataloging) เทคโนโลยีสำหรับการทำรายการ (technology for cataloging)

จากข้อมูลข้างต้นแสดงว่าในต่างประเทศการเรียนการสอนในสาขาที่ยังใช้ชื่อบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ยังคงให้ความสำคัญของรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งหมวดหมู่และการทำรายการ

ส่วนสาขาที่ใช้ชื่อ Information Science นั้น สถาบันในต่างประเทศมักจะมีคำอื่นเพิ่มเติมมาด้วย เช่นในประเทศญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยฮอกไกโด (<http://www.ist.hokudai.ac.jp/english/education/syllabus.html>) มหาวิทยาลัยอาอิชิ ฟีเฟคเตอร์อล (Aichi Prefectural University) (<http://www.aichi-pu.ac.jp/english/curriculum/graduate2.html>) ใช้ชื่อสาขาวิชา ว่า Information Science and Technology ในสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่จะใช้ชื่อว่า Computer and Information Science และในหลักสูตรของทุกสถาบันจะไม่ปรากฏรายวิชาที่เกี่ยวกับการแบ่งหมู่และการทำรายการเลย

เมื่อมาพิจารณาการเปิดสอนของสถาบันการศึกษาในประเทศไทย พบว่าระดับบัณฑิตศึกษาที่ยังใช้ชื่อสาขาเป็นบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์นั้นยังคงมีรายวิชาเกี่ยวกับการแบ่งหมวดหมู่และการทำรายการ เช่น หลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนสถาบันที่เปิดสอนโดยใช้ชื่อสาขาวิชาเป็น สารสนเทศศาสตร์ เท่านั้น เมื่อดูรายละเอียดของหลักสูตรก็ไม่พบว่ามียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการแบ่งหมวดหมู่และการทำรายการเช่นเดียวกับในต่างประเทศ เช่น ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ในระดับปริญญาตรีมีลักษณะคล้ายระดับบัณฑิตศึกษา กล่าวคือถ้าชื่อสาขายังมีคำว่าบรรณารักษศาสตร์ร่วมอยู่ด้วย รายวิชาในหลักสูตรก็ยังคงปรากฏวิชาที่เกี่ยวกับการแบ่งหมู่และการทำรายการเช่นกัน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏต่าง ๆ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ แต่สำหรับสถาบันที่ใช้ชื่อสาขาวิชาเป็นชื่ออื่น เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ใช้ชื่อว่าสารสนเทศศาสตร์ มีรายวิชาบังคับเฉพาะด้านชื่อ การวิเคราะห์สารสนเทศ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้ชื่อสาขาว่า สารสนเทศศาสตร์ มี 2 รายวิชาคือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาสารสนเทศ (หรือการแบ่งหมู่หนังสือ) การวิเคราะห์และสังเคราะห์รายการสารสนเทศ (หรือการทำรายการ) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ใช้ชื่อสาขาว่า การจัดการสารสนเทศ มีรายวิชา 2 รายวิชา คือ การจัดการสารสนเทศ 1 และ การจัดการสารสนเทศ 2 แต่ไม่มีคำอธิบายรายวิชา ทำให้ไม่แน่ใจว่าจะมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการแบ่งหมวดหมู่และการทำรายการหรือไม่ แต่ตามชื่อวิชาจะต้องเกี่ยวข้องอยู่บ้าง มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ใช้ชื่อสาขาว่า การจัดการสารสนเทศ มี 1 รายวิชาชื่อ การจัดระบบทรัพยากรสารสนเทศ

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอข้างต้นพอสรุปได้ว่าในประเทศไทยเรา สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ นั้นได้พัฒนาไปตามกระแสของโลกเช่นกัน คือ เมื่อมีวิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์เข้ามา จึงมีการเพิ่มคำว่าสารสนเทศศาสตร์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชื่อสาขา ยิ่งเมื่อกระแสวิชาคอมพิวเตอร์แรงมาก นักศึกษารุ่นหลัง ๆ ไม่ค่อยนิยมในชื่อบรรณารักษศาสตร์ บางสถาบันจึงมีการนำเอาคำว่าสารสนเทศศาสตร์ขึ้นก่อนคำว่าบรรณารักษศาสตร์ แต่บางสถาบันก็ตัดคำว่าบรรณารักษศาสตร์ออกไปเลย ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อจุดประสงค์ในการเรียกความสนใจจากผู้เรียน แต่รายวิชาที่เปิดสอนยังคงแฝงเนื้อหาเกี่ยวกับการแบ่งหมู่และการทำรายการอยู่ด้วยแต่จะลดปริมาณเนื้อหาลงคือเนื้อหาเกี่ยวกับการแบ่งหมวดหมู่หนังสือ การทำรายการ การกำหนดหัวเรื่อง อาจรวมไปอยู่ในรายวิชาเดียว สอนให้รู้ทฤษฎีเบื้องต้นเท่านั้น เมื่อจะต้องปฏิบัติจริงในการแบ่งหมวดหมู่หนังสือ การกำหนดหัวเรื่องหรือการทำรายการอาจใช้การสืบค้นจากอินเทอร์เน็ตเป็นสำคัญ

ในความเห็นของผู้เขียนยังเห็นว่าสำหรับวิชาเกี่ยวกับการแบ่งหมวดหนังสือและการทำรายการนั้นยังมีความสำคัญสำหรับการผลิตบัณฑิตในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย ในเรื่องการทำรายการนั้นชัดเจนว่า ผู้ทำหน้าที่นี้ควรต้องมีความรู้เรื่อง AACR II และ MARC 21

ส่วนความรู้เรื่องการแบ่งหมวดหนังสือ นั้น มีอาจารย์ผู้รับผิดชอบสาขาวิชานี้หลายสถาบันที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพูดคุยด้วย แสดงความเห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องสอนให้รู้ลึกมาก เพราะการปฏิบัติงานจริงก็ใช้วิธีการสำเนา (copy) จากแหล่งต่างๆ ในอินเทอร์เน็ต เช่น OCLC กรณีเป็นหนังสือภาษาอังกฤษ หรือ จากฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทย ถ้าเป็นระบบรัฐสภาอเมริกัน อาจใช้ฐานข้อมูลในห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ฯลฯ หรือถ้าเป็นระบบทศนิยมดิวอี้ อาจเป็นข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติ หรือสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คือสอนให้นักศึกษาเป็น Copy cataloger เก่งๆ ก็ใช้ได้

ความเห็นดังกล่าวอาจเหมาะกับการทำงานกับทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นภาษาอังกฤษ เพราะมีแหล่งที่ให้ข้อมูลเกือบครบถ้วนคือ OCLC บรรณารักษ์สามารถเข้ายังฐานข้อมูลนั้นแล้วสำเนาข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในห้องสมุดของตนได้เลย แต่กรณีที่เป็นหนังสือภาษาไทยจะอย่างไร เพราะ OCLC ไม่มีข้อมูลให้ ส่วนที่จะหวังพึ่งข้อมูลรายการบรรณานุกรมในตัวเล่ม (CIP = Cataloging in Publication) ที่ปัจจุบันหนังสือส่วนใหญ่จะมีให้ แต่ก็หาความเชื่อมั่นไม่ได้ เพราะหนังสือหลายๆ ชื่อเรื่องและผู้เขียนเคยตรวจสอบการกำหนดเลขหมู่ที่ระบุไว้หลังหน้าปกในนั้นมีความผิดพลาด เพราะบางสำนักพิมพ์ว่าจ้างผู้จัดทำทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับปริญญาตรี แต่ขาดประสบการณ์ไปเป็นผู้กำหนดเลขหมู่ ความผิดพลาดจึงมีมาก หากห้องสมุดนั้นนำข้อมูลไปใช้โดยบรรณารักษ์ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะตรวจสอบเบื้องต้นว่าข้อมูลดังกล่าวมีความเหมาะสม ถูกต้องเพียงใด ก็คงมีการใช้อย่างผิดๆ อย่างนั้นตลอดไป หรือการพึ่งหอสมุดแห่งชาติหรือห้องสมุดมหาวิทยาลัยแห่งอื่นที่ใช้ระบบทศนิยมดิวอี้ ก็เชื่อว่าหอสมุดเหล่านั้นจะมีหนังสือทุกรายการที่ผู้ใช้ต้องการหาข้อมูล

ในการสำเนาข้อมูลรายการไปใช้ประโยชน์ หากผู้ที่สำเนาไปไม่มีความรู้ยู่บ้าง การนำไปใช้เลย ข้อมูลเหล่านั้นอาจไม่เข้ากับบริบทของห้องสมุดที่ผู้สำเนาไปปฏิบัติงานอยู่ก็ได้ และหากทุกคนหวังพึ่งแต่ข้อมูลจากห้องสมุดใหญ่ๆ ดังที่กล่าวข้างต้น จะพึ่งพาได้ตลอดไปหรือ เพราะผู้ชำนาญในการลงรายการ แบ่งหมวดหมู่หนังสือในห้องสมุดเหล่านั้นมีวันที่ต้องเกษียณอายุราชการ หากไม่มีการผลิตบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำรายการแบ่งหมวดหมู่หนังสือไว้บ้าง อนาคตต่อไปแวดวงวิชาการนี้จะไปพึ่งใครได้

ดังนั้นสถาบันที่เปิดสอนด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ที่มุ่งผลิตบุคคลออกไปปฏิบัติงานในห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศต่างๆ ควรต้องจัดสอนวิชาดังกล่าวให้เข้มข้นต่อไป เพื่อให้เรามีบรรณารักษ์วิชาชีพที่เข้าใจถึงหลักการทฤษฎีของการแบ่งหมวดหมู่ แนวคิดสำคัญของการแบ่งหมวดหมู่แต่ละระบบ เมื่อไปปฏิบัติงานจริงจะได้สามารถนำข้อมูลจากที่สำเนามาจากแหล่งอื่นมาใช้ได้เหมาะสม และพอพิจารณาได้ว่าข้อมูลนั้นถูกต้องหรือไม่อย่างไร และหากไม่สามารถหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้ ก็ยังสามารถทำรายการ แบ่งหมวดหมู่ได้ด้วยตนเองอย่างมั่นใจ

บรรณานุกรม

ความก้าวหน้าทางการศึกษาทางสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ในประเทศไทยครั้งที่ 1 เล่มที่

2. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ ณ สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ 10-11 เมษายน 2534. (2534) กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (อัดสำเนา)

Allen, Thea S. (2007). **Transformation of The Cataloging Profession Over The Past Thirty Years, 1976-2006**. Retrieved January 7, 2009 from <http://ils.unc.edu/MSpapers/3241.pdf>

McCullum, Sally. (2003). **40 Years of Technology in Libraries: A Brief History of the IFLA Section on Information Technology, 1963/4-2003**. Retrieved January 7, 2009 from <http://www.ifla.org/VII/s21/publications/40YearsOfSIT.pdf>

Joudrey, Daniel N. (2008). Another Look at Graduate Education for Cataloging and the Organization of Information. **Cataloging and Classification Quarterly**. 46(2): 137-178.